

Wat ging er mis?

Over inburgering, moslims en nieuwe wereldordening

Guido Deraeck

Het debat en het intussen goedgekeurd Vlaams decreet over inburgering - al te zeer vernauwd tot de opvang en het onthaal van nieuwkomers? - hebben alvast het voordeel dat de multiculturele samenleving niet langer in vraag kan gesteld worden. Wat extreem-rechts er in zijn sloganeske taal ook moge over beweren.

Sinds geruime tijd groeit het besef dat men het verblijf van vele 'vreemdelingen' - ingeweken hetzij in het kader van arbeidsmigratie, hetzij in het kader van gezinshereniging of op de vlucht voor politieke of economische wan-toestanden - niet langer kan beschouwen als tijdelijk. Dit besef over de onomkeerbaarheid van de toegenomen en toenemende multicultu-raliteit is intussen nog aangescherpt. Te samen met een scherper bewustzijn van het belang om de fouten uit het verleden te vermijden, moet men proberen het maatschap-pelijk debat uit te zuiveren die de spraakver-arring mee in stand houdt.

Het Vlaams inburgeringsbeleid richt zich inderdaad niet tot de 'oudkomers': migranten

die reeds langer in het Nederlandse taalge-bied wonen, ook al kunnen zij gelijkaardige achterstandskenmerken vertonen als waar-voor men 'nieuwkomers' - gezinsherenigers en asielzoekers - wil behoeden. Niettemin blijft de spraakverarring groot als men in het vuur van de discussie het begrip 'inburge-ring' in de mond neemt. Inderdaad, het beleid stelt het maar al te graag voor alsof alle allochtonen dankzij het Vlaams inburgerings-beleid kansen krijgen om tot inpassing te komen. Hiermee wordt bij de bevolking een vals verwachtingspatroon gecreëerd én maakt men de individuele verantwoordelijkheid van de oudkomers nog zwaarder. Bovendien getuigt het benaderen van deze ingezetene allochtone oudkomers vanuit een inburge-ringsidee van weinig respect voor hun al geleverde inspanningen.

Kortom, voor de ontwikkeling van een echt interculturele samenleving is het allerminst goed dat men het hele minderhedendebat momenteel verengt tot de inburgering (van nieuwkomers).

MULTICULTURELE DILEMMA'S?

In deze context biedt het werkstuk van de Nederlandse ethicus en rechtsfilosoof Paul

Guido Deraeck, doctor
Sociale Wetenschappen,
doceert Interculturele
Communicatie aan de
Sociale Hogeschool
Heverlee en aan de
Islamitische Universiteit
Rotterdam. Ook is hij
voorzitter van het Lokaal
Overlegplatform van het
Brussels Gelijke
Onderwijskansenbeleid.

Cliteur, *Moderne Papoea's. Dilemma's van een multiculturele samenleving*, op een aantal plaatsen relevante lectuur. Cliteur confronteert ons - en vooral de Nederlandse bewindvoerders ná Fortuyn - met de culturele verschillen in opvatting in een pluriforme samenleving. Hij benadert het verhitte debat rond migratie, asiel, racisme en (in)tolerantie met een nuchtere blik en rationele, aan de rechtsfilosofie en ethiek ontleende argumenten. De multiculturele samenleving is ook volgens hem onomkeerbaar geworden en het is niet langer mogelijk om te doen alsof we een Papoeastam zijn die zelfs geen contact wil met

de stam uit een nabijgelegen vallei. Bijgevolg is het heimwee naar een monocultureel Nederland - misschien nog aanwezig in de hoofden van enkelingen - intussen volstrekt misplaatst. Dit betekent volgens hem echter niet dat men mag overhellen naar een ander uiterste. Een minimale consensus over gemeenschappelijke omgangsregels en -normen blijft volgens Cliteur noodzakelijk.

In die zin heeft hij het gemunt op bepaalde uitwassen van links Nederland in het (nabije) verleden. Een nieuwe (volgens hem) ongepaste verzuiling zag hierbij het licht: moslims gingen te ver in het zich (louter) verenigen in eigen (islamitische) scholen, sociaal-culturele verenigingen en religieuze moslimorganisaties.

Volgens Cliteur leidde dit ertoe dat er zich vaak vormen van segregatie gingen voordoen, die de feitelijke integratie en inburgering beletten. Tegen deze achtergrond kan in de Vlaams-Belgische situatie ook de discussie

gevoerd worden rond het fenomeen van de Arabisch-Europese Liga (AEL) met woordvoerder Dyab Abu Jahjah.

Cliteur beweert inderdaad dat in aparte culturele en religieuze gemeenschappen (en in

de Nederlandse situatie ook *dito* scholen) normen kunnen gelden die fundamenteel indruisen tegen het - volgens hem - westers waardepatroon. Zo verwijst hij ondermeer naar de Amsterdamse imam die homoseksuelen vergeleek met varkens, en naar een andere imam die zei dat een gehuwde man zijn vrouw wel "een beetje" mocht slaan.

Volgens Cliteur kunnen dergelij-

ke praktijken in een multiculturele samenleving niet. Er moet een consensus zijn over fundamentele waarden en gedragsregels. Tegen wie die basisregels niet naleeft, dient opgetreden.

Cliteur is dan ook een groot tegenstander van het cultuurrelativisme, waarbij alle culturen evenwaardig zouden zijn. Daartegenover wil hij ook niet weten van een vorm van assimilatie. Niettemin blijft hij in zijn voorstellen vrij vaag, en komt zijn betoog op vele plaatsen, inderdaad, te zeer over als een bundeling van losse *columns* die elkaar soms tegenspreken. Wat echter wel overeind blijft, is zijn vaststelling dat er binnen de allochtone gemeenschappen belangrijke liberaliseringstendensen zijn die moeten ondersteund worden. Zo pleit hij er voor dat het beleid de islam - evenzeer als andere levensbeschouwingen - als een volwaardige godsdienst zou erkennen, maar ook dat vooral zou gekeken worden naar de moderniseringstendensen die ook dáár aanwezig zijn. Bovendien zegt hij

Guido Deraeck

Het fundamentalisme dat Dyab Abu Jahjah met zijn AEL uitdraagt, staat ook dwars op de vele inspanningen van vredelievende christenen en moslims in zijn herkomstland Libanon.

”

dat Europa altijd intensief contact gezocht heeft met andere culturen - zij het vaak om kolonialistische en imperialistische redenen - en dat het tegelijk ook vele andere waarden en normen heeft weten te integreren. "We cultiveren zelfs vaak onze belangstelling voor het vreemde" (p. 189). De moderne conditie is er inderdaad één van vele culturele invloeden. Er volgt dan een pleidooi voor de 'kosmopolitische multiculturalist', die deze conditie weet te waarderen en die in samenspraak met vele culturen en tradities zijn eigen identiteit vormt. Waarbij Cliteur er, tot slot, evenwel op wijst dat culturen waarin mensen geknecht, vertrappt, vernederd en gediscrimineerd worden, niet gelijkwaardig zijn aan culturen waarin mensen zich een ruimte van individuele keuzevrijheid veroverd hebben.

Cliteur kiest vervolgens voor een humanistisch multiculturalisme dat mensen niet opsluit in hun cultuur. Meteen komt hij echter, inhakend op deze vrij vage definiëring, dicht in het vaarwater van het Europees superioriteitsdenken. Het is dan ook tekenend dat hij in zijn besluit zegt: "Ten aanzien van een selecte kern van universele waarden (*gd. welke?*) mogen we ons best monoculturalistisch opstellen en inderdaad moderne Papoea's worden" (p. 191).

Met andere woorden, hoe lezenswaard zijn werk ook moge zijn (ook ten aanzien van het actuele maatschappelijke debat in Vlaanderen), luidt de slotsom niet al zijn ideeën en voorstellen zijn even doordacht of relevant, maar tal van aangehaalde voorbeelden en voorstellen kunnen minstens de discussie over onze samenlevingspatronen, ook

bij ons en niet enkel in Nederland, (re)activeren en nieuw leven inblazen.

Guido Deraeck

Na de aanslagen van elf september 2001 kon men alle moslims verwijten fundamentalisten te zijn.

”

Waarbij we meer en meer de bedenking kunnen maken dat Nederland niet langer als modelstaat kan dienen. Noch wat inburgering, minderhedenbeleid en integratie van moslims betreft, noch wat zijn visie (en inbreng) op diplomatiek en buitenlands beleid aangaat - *cf.* de kater met Srebrenica en zijn eenzijdige Angelsaksische/Atlantische oriëntatie bij de Irak-crisis - kan men moeilijk spreken van een progressieve instelling.

NAAR NIEUWE WERELDORDENING?

Van een andere strekking, maar minstens even relevant, is het recente werk van de Caribisch-Engels-Amerikaanse zwarte romanschrijver, Caryl Phillips *Een nieuwe wereldorde*. Deze auteur - volgens de *New York Times* één van de literaire giganten van onze tijd - werd in 1958 geboren in het Caribische St. Kitts en groeide op in het Engelse Leeds onder het fnuikend Thatcher-regime, als enige zwarte in een blanke omgeving.

In *Een nieuwe wereldorde* brengt hij zijn eigen non-fictieverhaal. Hij vertelt erin hoe hij als kind van de Cariben naar Engeland trok, dat verstikkend milieu waarwel zei, na omzwervingen in Afrika uitweek naar de Verenigde Staten en er ondermeer doceerde in de universiteitsstad van Massachusetts. Daar was hij er getuige van hoe O. J. Simpson - een voetbalheld die was uitgegroeid tot de lieveling van de media - vrijgesproken werd van de moord op zijn vrouw "Gerechtigde vonnissen onder een nevenwolk van rassen-

vooroordelen behoren (nochtans) tot de Amerikaanse traditie" (p. 22). De blanke Amerikanen bleven dan ook geloven in Simpsons schuld: "Mijn blanke collega's in het instituut, mijn blanke studenten en eigenlijk de hele blanke bevolking van de universiteitsstad leken allemaal hetzelfde te geloven, terwijl de kleurlingen die ik sprak iets totaal anders geloofden". Het was met andere woorden duidelijk dat daar twee totaal verschillende verhalen gefabriceerd werden met dezelfde feiten, en het onwaardige vertoon van de media dat het proces omringde bood daar alle aanleiding toe. Alle betrokkenen - advocaten, verdedigers, getuigen en familieleden - verlaagden zich door hun pogingen al hun uitingen te concentreren op argumenten waarin rassenaspecten in het middelpunt stonden.

Phillips zegt hierbij: "Het gevoel tegelijkertijd wel en niet deel uit te maken van de staat is een verlamrende, benarde toestand die lang in de Amerikaanse samenleving heeft bestaan" (p. 24). Hij beschrijft dit - historisch gegroeide - feit als een geïnstitutionaliseerd racisme, en wel dusdanig dat blanke presidenten, dominees en priesters, hoogleraren, artsen en advocaten het als hun morele plicht beschouwden er telkens op te wijzen dat Afro-Amerikanen in wezen en in wettige zin mindervaardig zijn.

Vervolgens beweert hij onomwonden dat het land behoefte heeft aan "personen met een alomvattende visie die wortelt in de cultuur, mensen die met kracht het egoïstische geruzie van de rassenvoerstanders van de hand wijzen" (p. 31).

Guido Deraeck

Migreren is volgens Phillips eigen aan alle moderne samenlevingen.

”

Phillips beperkt zich uiteraard niet tot zijn Amerikaanse ervaringen. Grenzen oversteken, migreren is volgens hem meer dan ooit eigen aan alle moderne samenlevingen. Tal van mensen merken inderdaad hoe de naam, de grens en de vlag van hun land

veranderen, hoe de geschiedenis op een even dramatische als chaotische manier ingrijpt in hun leven en hoe ze met dit alles noodgedwongen leren omgaan. Phillips blijft dan ook gefascineerd door vormen van uitsluiting en integratie, alsook door ontwortelde mensen die op drift zijn geraakt.

Maar vooral ziet hij hoe hieruit ook een nieuwe wereldorde ontstaat, waarin steeds meer mensen verhuizen - hijzelf is er een levend bewijs van - naar een ander land, naar een andere cultuur. Desbetreffend beschrijft hij niet enkel zijn eigen leven en levenservaringen, maar hij doet dit eveneens meesterlijk aan de hand van het werk van oorspronkelijke auteurs als Derek Walcott, V.S. Naipaul, J.M. Coetzee en Zadie Smith. Hierbij legt hij vooral de nadruk op de feitelijkheid van het multiculturele samenleven.

Bij zijn persoonlijke ervaringen put hij dan ook ruimschoots uit de nevenkanten ervan. Indringend gaat hij in op de situatie van zijn ouders - en hun gezin, waaronder hij als kind - die tekenend was voor alle West-Indische migranten (nochtans met Brits paspoort) van de jaren zestig. Parallelen met de migranten in België in die tijd liggen er dan ook voor het grijpen. Deze Caribische inwijkelingen moesten óók voortdurend ingaan tegen heel wat vijandigheid en vooroordelen, in het bijzonder als het ging om het zoeken van een huis of een job. Phillips schrijft dat in de jaren

zeventig zijn eigen generatiegenoten nog steeds onderworpen bleven aan dezelfde vooroordelen die hun aankomst hadden vergald. Precies wat de tweede (en derde) generatie allochtonen vandaag ook hier nog steeds te verduren krijgt. Phillips hierover, nog steeds herkenbaar in onze middens "Tewijl zij (de ouders, eerste generatie) altijd nog konden vasthouden aan de droom op zekere dag naar 'huis' te gaan, waren wij allang thuis. Wij konden nergens naartoe en moesten dat de Britse samenleving aan het verstand brengen" (p. 281). En verder: "Het Groot-Brittannië dat ik leerde kennen, bracht discriminatie in de praktijk op het gebied van onderwijs, bij huisvesting, bij het verlenen van banen, in alle sectoren van het maatschappelijk leven. Wij en zij. Grenzen die niet overschreden dienden te worden" (p. 283).

HARDNEKKIG VOORTWOEKEREN

Het is opvallend hoe vandaag, na dertig jaar, precies dezelfde discriminaties en bijgevolg frustraties ook bij 'onze' allochtonen hardnekkig blijven voortwoekeren. Temeer daar de Vlaamse samenleving steevast als meer racistisch en xenofob omschreven wordt dan de Britse. Alleszins zal men hieraan niet kunnen verhelpen door het ingezette inburgeringsbeleid, dat in principe enkel gericht is op 'nieuwkomers', en niet op 'ingezeten' allochtonen van de tweede of derde generatie. Niet eens het algemeen stemrecht wordt hun gegund...

De Europese eenwording opent de deur niet voor immigranten - ook zeker niet na de ver-

Guido Deraeck

Eén van de belangrijkste verklaringen voor het groeiend moslimfundamentalisme ligt hoe dan ook in de vernederende houding van supermacht Amerika ten opzichte van de hele moslimwereld.

”

ruiming ervan - maar veeleer voor nationalist die jammeren over de "uitholling van de op hun ras gestoelde traditionele waarden" (p. 284). En wat specifiek Groot-Brittannië betreft: "Na praktisch vijftwintig jaar in Engeland te hebben gewoond, waar ik talloze blanke vrienden heb, geloof ik dat je nog steeds kunt zeggen dat bijna de gehele bevolking van Groot-Brittannië eigenlijk verwacht dat een kleurling in een mindere buurt woont die uitsluitend voor kleurlingen bestemd is, en niet de vrije en onbelemmerde keuze heeft om zelf te bepalen waar hij woont" (p. 301). Phillips merkt bovendien op dat de onverdraagzaamheid in de onderste lagen van de bevolking groter is dan in de hogere kringen... Ook gaat het vaak om een bijzonder primitieve vorm van racisme: de Britse vijandigheid wortelt zelfs in een lichamelijke afkeer van kleurlingen. En nochtans gaat het bij Caribische mensen om Engelstalige christenen die ondermeer op school Shakespeare moesten reciteren, en die hun etnische afwijkingen combineerden met een ruim begrip van de Britse gewoonten.

Toch merkt hij hier en daar een positieve kentering. Phillips weidt hier verder uit over wat hij, vanop enige afstand, momenteel ziet als een reële multiculturele samenleving. Zij is samengesteld uit multiculturele individuen die in één lichaam verschillende werelden kunnen doen versmelten en zich in al die werelden thuis voelen. Dergelijke samenleving kan zulke mensen echter alleen tolereren als ze open is, beweging toestaat en zelfvertrouwen uitstraalt. Dus alles wat die samenleving *niet* was toen de eerste Caribische immi-

granten van boord gingen. En hier klinkt varempel een positieve (toekomst)droom door. Hij verheugt er zich namelijk over dat vele Britse jongeren, zwart en blank, steeds vaker culturele pluraliteit als kenmerk voor hun identiteit noemen. De weg naar een open en vloeiende definitie van de nationale staat staat dan ook voorop, en terugkeren naar een toestand waarin ras en staat als synoniemen golden, is niet langer houdbaar. Daarom moet, volgens Phillips, een bijzonder grote gunstige omstandigheid optreden - zoals aanhoudende immigratiegolven - om een nationale en internationale cultuur vorm te geven. Zonder de bestaande (en nog te komen) migraties zou "Groot-Brittannië (en Europa) een stuk armoediger zijn (geweest)" (p. 316).

Migratie is van alle tijden. Het zich op tal van plaatsen kunnen thuis weten en het gevoel te hebben erbij te horen - volgens Phillips in een enigszins imaginaire Atlantische wereld - kan onze samenlevingen en de mensen die erin leven, alleen maar verrijken. Maar we moeten wel waakzaam blijven.

WAT IS ER DAN MISGEGAAN?

En toen kwam elf september 2001. Het samenleven met verschillende culturen kreeg sindsdien een ferme deuk. Toch kwam deze breuk er niet plots. Een en ander kan men namelijk niet los zien van wat er in de derde wereld (en in de landen met een moslimmeerderheid) ook voordien al op het spel stond. Het zijn immers landen waar steeds weer nieuwe migratiegolven vandaan komen, omwille van politieke of economische oorza-

ken. Er waren de Golfoorlog met de eerste (en tweede) Golfoorlog, de aanslepende crisis in het Midden-Oosten (waar Amerika steeds weer - ondanks alle mogelijke VN-resoluties - steevast partij kiest voor Israël, en tegen Palestina) en, als gevolg van dit alles, de problemen van integrisme en moslimfundamentalisme. Tegen deze achtergrond plaatst men ook vaak de situatie van de miljoenen (moslim)migranten die zich in Europa de laatste decennia kwamen vestigen, en er uiteraard ook hun religieuze en etnische identiteit wilden bewaren, in een ruime context van multiculturaliteit. Waar nieuwkomers zich vestig(d)en, treden er uiteraard ook af en toe spanningen op. Maar tegelijkertijd - zoals ook Phillips het neerschreef - groeiden er vormen van discriminatie en xenofobie. In plaats van

te zoeken naar oplossingen voor mogelijke samenlevingsproblemen, bestond de gemakkelijkste oplossing erin zondebokken te zoeken. Vermits met name moslims op hun geëigende manier hun religieuze aanhankelijkheid hoog in het vaandel voeren - doorgaans evenwel mét beklem-

toning van hun wil tot integratie in een moderne maatschappij - zijn zij óók voor racisten en nationalisten een makkelijk doelwit. Wie voorstander bleef van een monoculturele samenleving vond dan ook vlug een prooi: moslims in het Westen vormen een 'vijfde colonne' van al wie het fundamentalisme elders genegen is

Klap op de vuurpijl waren de aanslagen van elf september 2001. Nu kon men alle moslims verwijten fundamentalisten te zijn. De nog steeds stroeve betrekkingen tussen het Westen en het Midden-Oosten bleven inmiddels elke oplossing bemoeilijken.

Guido Deraeck

Cliteur kiest voor een humanistisch multiculturalisme dat mensen niet opsluit in hun cultuur.

”

Dat het probleem echter niet alleen aan de houding van het Westen te wijten is, maar dat bepaalde moslims zelf ook schuld hebben aan wat er de laatste decennia (en zelfs eeuwen) is fout gelopen, tracht de befaamde Amerikaanse arabist Bernard Lewis aan te tonen in zijn recente studie *Wat is er misgegaan? De betrekkingen tussen het Westen en het Midden-Oosten*. Door deze vraag te stellen, tracht hij er op te wijzen dat het gaat om een vaak voorkomende stelling, door moslims voortdurend aangehaald om te bewijzen dat anderen schuld dragen aan hun neergang. Hij gaat in zijn betoog uitvoerig in

op de nochtans bijzonder hoogontwikkelde islamitische en Arabische cultuur die in de loop van de geschiedenis veel uitheemse invloeden wist op te nemen en een belangrijk doorgeefluik vormde voor de westerse cultuur. Het was dáár dat de oude wetenschappen opgepikt en ontwikkeld werden en nieuwe wetenschappelijke disciplines gecreëerd. Het was dáár dat handel en nijverheid een tot die tijd ongekende bloei kenden. Het was bovendien dáár dat overheid en samenleving een vrijheid van denken en van meningsuiting toestonden die vervolgde joden en dissidente christenen uit de christelijke wereld ertoe bracht dáár hun toevlucht te zoeken én erkenning te krijgen. De middeleeuwse islamitische wereld bood inderdaad veel meer vrijheid dan enige voorafgaande of op dat moment bestaande samenleving en ook veel meer dan de meeste beschavingen die nog zouden volgen. Inzake vrijheid, wetenschap en economische ontwikkeling liepen ze merkbaar voor op andere. Dé vraag die Lewis zich dan uiteindelijk stelt, is veeleer: hoe geraakte ze haar superioriteit en dominantie kwijt?

Sommigen, aldus Lewis, vragen zich af (p. 176): "Wat heeft de islam dan met de moslims gedaan?", of: "Wat hebben de moslims met de islam gedaan?", waarna ze die vraag beantwoorden door de schuld te zoeken bij een aantal welbepaalde geestelijke leiders, doctrines en groeperingen.

Guido Deraeck

Het integrisme en toenemend moslim-fundamentalisme zal niet verdwijnen zolang de Palestijnse kwestie niet is opgeklaard.

”

Hierbij betreft hij tevens de afwijzing van het concept van de scheiding van kerk en staat - wat vaak tot fundamentalisme en integrisme leidt - en de ontkenning van de gelijkwaardige positie van de vrouw in de moslimsamenlevingen. Hij gaat dan dieper in op de historische ver-

houdingen tussen het Midden-Oosten en Europa en besluit dat de moslimwereld veel eerder de gevangene blijft van haar eigen geschiedenis zolang de neiging van islamitische regimes (en personen) blijft bestaan om zondebokken elders te zoeken (in het buitenland, met name het Westen) en ze niet bereid zijn zelfkritisch in eigen boezem te kijken.

SCHURKENSTATEN?

Voor een deel gaat deze hypothese allicht op, maar Lewis vergeet er (bewust?) bij te vertellen dat het Westen - en dan voornamelijk Amerika - steeds weer in alle conflicten in het Midden-Oosten de Israëlische kaart blijft trekken en de moslims in het algemeen - *cf.* ook de Iraakse kwestie en de vorige Golfoorlog - en Palestina in het bijzonder géén kansen geeft en mee helpt onderdrukken. Uiteraard voelt de islamitische wereld zich dan bekocht en wijt zij haar achterstand en achterstelling aan het boze Westen. En terzake hebben zij overschot van gelijk welke landen werden allereerst door de

Verenigde Staten uitgeroepen tot schurkenstaten?

Alleen al de weinig diplomatieke taal van de regering-Bush wijst op een nieuwe, gevaarlijke trend. Als er al kan sprake zijn van een 'botsing van beschavingen', dan kan niet langer Huntington gelijk halen, maar gaat het duidelijk om een botsing binnen de westerse wereld tussen het 'Oude Europa' en het Amerika van de Bush-administratie. Het was tot voor 2003 ongekend dat een Amerikaanse regering - met ondermeer defensie-minister Rumsfeld - dermate geringschattend deed over een bondgenoot (Duitsland), en dat land plaatste in de rij van "schurkenstaten als Libië en Cuba". In elk geval - en dat komt in het werk van Lewis te weinig aan bod - dient de vraag gesteld of de internationale gemeenschap niet bang hoeft te zijn voor de religieuze ondertoon in de betogen van Bush, zoals al het praten over *evil* en *devil* in de dagelijkse toespraken. Dat zijn inderdaad termen die in de politicologie en de diplomatie niet bruikbaar zijn. Religieus fanatisme is sinds kort geen eigenschap meer van islamitische integristen, maar intussen ook van de administratie van de grootste en (voortopig nog?) enige grootmacht.

Lewis beperkt zich in zijn analyse tot de moslimwereld. Hij verwijt die - naast het schrijnend gebrek aan scheiding tussen godsdienst en staatsordening - dat ze er nooit in geslaagd is vrouwen een volwaardige plaats toe te kennen. Je kunt namelijk niet straffeloos de aspiraties en de energie van de helft van je bevolking blijven fruiken. Eigenlijk gaat Lewis te licht heen over de koloniale (vooral westerse) machten die de

economie danig verstoord en de moslimlanden al te lang in een onderdanige en ondergeschikte positie gehouden hebben. De Verenigde Staten hebben nadien, als neokoloniale macht, elke ontwikkeling bemoeilijkt of gecontroleerd, ook door steeds weer aan de zijde van Israël te blijven staan en de VN-resoluties over dat land moedwillig niet te steunen.

Enkel voor Turkije maakt Lewis een uitzondering. Hij ziet het zelfs model staan voor secularisme en relatieve democratie. Maar wat Palestina betreft, laat hij na te zeggen dat deze kwestie in essentie niet religieus is. Evenmin als de strijd van de Koerden overigens.

MIDDEN-OOSTEN EN ISLAM

Lewis wijst er in zijn studie nog eens op dat de wereldwijde aandacht voor de meningen (en acties) van Osama bin Laden (en de Taliban) ons opnieuw een heldere kijk hebben gegeven op de neergang van wat eens de meest ontwikkelde en open beschaving was in de geschiedenis van de mensheid. Maar tegelijkertijd wijst hij erop dat de zelfmoordcommando's in het Midden-Oosten wel eens een metafoor kunnen worden voor de (afgang van de) hele regio.

Maar ook hier weer laat hij (in zijn besluiten) na te wijzen op de nefaste rol van vooral de Verenigde Staten. Volgens Lewis ligt de keuze bij de volkeren van het Midden-Oosten zelf: "Als ze hun bitterheid en slachtofferrol kunnen afleggen, hun conflicten kunnen oplossen (...), dan kunnen ze ook nu van het Midden-Oosten wederom een belangrijk centrum van beschaving maken" (p. 180).

Guido Deraeck

De Vlaamse samenleving wordt steevast als meer racistisch en xenofob omschreven dan de Britse.

”

Ondanks de eruditie van deze arabist lijkt in zijn analyse toch weer een Amerikaans simplisme te schuilen. Vooral als hij als slotzin poneert: "Vooralsnog is de keuze aan hen." We kunnen het Lewis niet kwalijk nemen dat hij het werk schreef net voor de dreiging van de tweede Golfoorlog, maar niettemin had hij toch nader moeten ingaan op de nefaste evoluties in de Amerikaanse buitenlandse politiek sedert Bush.

Want één van de belangrijkste verklaringen voor het groeiend moslimfundamentalisme ligt hoe dan ook in de vermederende houding van supermacht Amerika ten opzichte van de hele moslimwereld. Bovendien is het fundamentalisme nog lang niet over zijn hoogtepunt heen: steeds meer Arabieren zien er heil in, ook al omdat alle alternatieven gefaald hebben. En uiteraard doet een tweede Golfoorlog er geen goed aan. Het wordt voor de islamwereld nog makkelijker om alle frustraties over gefnuikte ambities op het Westen af te wettelen. Moslims hebben inderdaad niet geleerd naar de eigen tekortkomingen te kijken - in welke mate is de doorsnee-Arabier of -moslim bij machte om het dictatoriaal beleid van de eigen regimes te keren? - zodat alles toch afgeschoven kan worden op joden en Amerikanen.

Eén belangrijk lichtpunt is intussen echter wel dat meer en meer moslims het onderscheid leren maken tussen enerzijds de Amerikaanse politiek en anderzijds de houding van Europa en de rest van de - vrije - wereld. De wereldwijde betogingen van miljoenen demonstranten op 15 februari tegen

de Iraakse oorlog was een eerste teken dat hét Westen niet als blok tegen de islam optomt.

En uiteraard zal het integrisme en toenemend moslimfundamentalisme niet verdwijnen zolang de Palestijnse kwestie niet is opgeklaard. Dáár ligt de kern van het probleem, en niet bij de 'schurkenstaten'. In die zin zijn zowel het recente boek van Lucas Catherine *Palestina. De laatste kolonie* als de studie van Midden-Oostenkenner Ludo Abicht *Eén maat*

en één gewicht. Een kritisch essay over Israël-Palestina meer dan lezenswaardige aanvullingen bij de hoger vermelde werken. Een nadere analyse vergt allicht een aparte bespreking. Niettemin mag er toch reeds aan toegevoegd worden dat men de problematiek van het Midden-Oosten niet mag verengen tot een religieuze kwestie of tot een botsing van beschavingen. De

kern van onze eigen beschaving ligt namelijk ook in die regio, en niet in Amerika. Bovendien is de Arabisch-christelijke inbreng in het hele Midden-Oosten, zelfs tot op vandaag, niet te veronachtzamen. Figuren als de Arabische christen Tariq Aziz (Iraaks minister van Binnenlandse Zaken) en de Palestijnse Hanan Ashrawi bewijzen, naast vele anderen, dagelijks dat men zowel Arabier als christen kan zijn én dat overleven in een grotendeels islamitische omgeving mogelijk is. Bovendien ligt aan het ontstaan van de idee Palestina ook een christelijke oorsprong. De ideologische en economische bedreiging die van het zionistisch nationalisme uitging (en blijft uitgaan), ervoer ook de christelijke gemeenschap van Palestina sterk als een vorm van westers kolonialisme. En ook in Libanon, Syrië, Egypte

Guido Deraeck

Voor de ontwikkeling van een echt interculturele samenleving is het allerminst goed dat men het hele minderhedendebat momenteel verengt tot de inburgering (van nieuw komers).

”

en Irak staan de Arabische christenen even huiverachtig tegenover deze beklemmingen als hun islamitische landgenoten.

Om tot slot nog even terug te keren naar de Belgische actualiteit: het fundamentalisme dat Dyab Abu Jahjah met zijn AEL uitdraagt, staat ook dwars op de vele inspanningen van vredelievende christenen en moslims in zijn herkomstland Libanon. Duidelijker ware alvast geweest dat zijn beweging (en Resist-partij) zou opteren voor de term Islamitisch-Europese Liga. Hij vertegenwoordigt inderdaad misschien wel een deel van de moslims in ons land, maar beslist niet de Berbers of de mensen van Turkse en andere moslimorigine. Tegelijk moet het voor deze beweging wel duidelijk zijn geworden dat de meeste Europeanen niet achter Amerika's imperialistische politiek staan.

REFERENTIES

P. Cliteur, *Moderne Papoea's. Dilemma's van een multiculturele samenleving*, Amsterdam, De Arbeiderspers, 2002.

C. Phillips, *Een nieuwe wereldorde*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2002.

B. Lewis, *Wat is er misgegaan? De betrekkingen tussen het Westen en het Midden-Oosten*, Amsterdam, De Arbeiderspers, 2002.

L. Catherine, *Palestina. De laatste kolonie?* Antwerpen, EPO, 2002.

L. Abicht, *Een maat en één gewicht. Een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Pelckmans, 2002.

Zie ook in het nieuwe maandblad *Kenteringen*, nr. 2, februari 2003.